

"AXMUTIL" JAUNARI NERE AZKEN-HITZA

aldapeko

Honen aurreko erantzupena egin nizunean, ez nekien nor zindudan. Orain, bai, ba-dakit zure nortasunaren berri, ene adiskide lehial batek zure albisteak eman baitzizkidan, eta zabal-zabal eman, gero. Lehen, zure deitura ederraren hotsera, besterik uste zindudan, baiñan, ene adiskidearen bitartez zure alderdi ezkutua ezagutu dut, alegia, eztabaidazalearena. Beraz, ez naduka zertan harriturik "JAKIN"-en egiten didazun bigarren diosalak.

Azken-aurreko "JAKIN"-en, 21'garrenean, alegia, zure erantzupena ikusi ez nuenean, uste nuen ixillets! zenduela, eta nerebiziko lasaialdia hartu nuen, ustez, hauzi gogaikarri huntan behin betiko bakea izanen nuela; baiñan, 22'garrenak nere lozorro gozotik esnatu nau eta berriro ere gudu-zelaira ertetzen behartu. Jaungoikoa'ren izenean azkenekoa izango ahal da! Zuk beñepein agindu didazu zurea azken-hitza dela eta nik ere halaber agintzen dizut. Baiñan, oraingoz

erantzun beharra daukat, ixil-gose ba'naiz ere, ikusten baitut mutu egotea ezteela posible zure bigarren idazlana irakurrita gero. Batetik, gauzak behar ez luketen eran nahasten dituzulako eta bestetik, zure eraso berriez edo zahar-berrituez nere burua defenditzeko eskubidean nagoelako. Eta besterik gabe goazen arira.

Lenengo: Iduritzen zait, zeu zerala nere iskribuak oker irakurtzen dituzuna, eta ez alderantziz. Nik ezpainuen ifun baiesten **-tzaz** (?) edo **-etzaz** atzizkiak XIX'garren mendean asmatuak direnik. Baiñan, hots!, aurrena, **-tzaz** (?) eta **-etzaz** atzizkiak alkarrengandik bereizten ikasi behar duzu, zeren, **-tzaz** (?), sasi-atzizkia izenei eran-txirik dijoanean (Horregatik ipintzen diot sasi-ezaungarria), egiazki, zinki eta benetan XIX'garren mende azkenetan edo XX'garrenaren hasieran asmatua baita. Egia esan, eztaikit nork asmatu zuen, Arana-Goiri'tar Sabin'ek ala bere ikasleek. Ez ninduke batere harrituko, alabaita, marka guziak jo ta hautsi zituen "Euzkeltzale-Bazkauna"-ren asmaketa izatea.

Nere idazlantxoan hauxen nion soilki **-etzaz** atzizkiak: "Uste dut (1), gure Mitxelena jakintsuari entzun niola esaten, **-etzaz** atzizkia ez dela Zuberoa'ko testu zaharretan arkitzen, alegia, joan den mende hasieratikoa-edo dugula" (2). Zuk diozunez, ordea, Ligi'ko Martin Maister'en "Jesuskristen Imitazionia" (1757) ezkeroz agertzen da, eta honek esan nahi du, zalantzarik gabe, lehenagotik ere zabaldua zegoela. Seguru aski, hontan, ezta Mitxelena jaunarena izango hutsa, nereaz baizik. Hark, XVIII'gn. mendea ezkeroz esango zidan eta neri XIX'garrena esan zidan ustea galditu buruan. Baiñan honek eztizu ajolarik, ezpaitaukat batere eragozpenik **-etzaz** (plurala) zuberotar atzizki jatorizat aitortzeko, beronen sasikotasuna demostratzen ez den bitartean.

Baiñan, behin eta berriz esango dizut, ez derizkiotela bidezko, **-etzaz** bazter-euskalkiak (Zuberoa'koa baita soilki), jatorria izanarren ere, **-ez** atzizki nagusia (Naparroa Garaikoa, Beherekoa eta Laphurdi'koa) eta literatur tradizio aberatsekoa baztertzeo eskubidea edukitzea.

Zuk Laphurdi'kotzat jotzen duzun **-etzaz** atzizkia, berriz, uste dut tratadista batzuek bakarrik erabilia izan dela, ni befiepein enaiz gogoratzen literaturan ikusi dudarik. Lecluse da horietako bat,

(1) Ohar zaitetz, "uste dut" diodala, baiespernik egiteke.

(2) "joan den mende hasieratikoa-edo dugula". Lerropetitako esaera polit horrek ere eztizu baiespern beterik egiten. "Dugula"-k baiesperkotasan osoa agertzen du. "Edo dugula"-k oster, gutxi-gora-beherazkoa. Beraz, ezta, muga itxi-itxi bat jartzen XIX'garren mende asieran.

gizon-az singularrean eta gizon-etaz pluralean darabilena. Duvoisin'ek, singularrean -az, denek bezala, eta pluralean bi eratan: sem-etaz eta seme-ez, baiñan bere literatur eskributan uste dut beti -ez darabillela. Darrigol'ek eta Bonaparte'k -az, singularrean eta -ez, pluralean. Larra-mendi'k,-az edo -arenzaz (Jainkoaz-Jainkoarenzaz) singularrean eta -enzaz (Jaunenzaz) pluralean. Gaur, Andoaingo seme argiaren-arenzaz eta -enzaz (1) atzizkiak sasiko-etsirik daude. Gipuzkoa'n behintzat, uste dut, denbora ezagunetan singularrerako eta pluralerako (Otxoa-Arin eta Mendiburu ez beste denak, baiñan azken honek, Oiartzuarra zenez, napar-mintzaira obeto zerabilen) beti -az erabili izan dela.

Arrazoi duzu Tartas Zuberotar eredutzat hartzekoa ez dela diozuean. Nik idazle hau, gehienak bezala (denboraren faltaz) behin bakarrik irakurri nuen aspaldi zaharrean eta ahazturik nongoen Arue'ko Erretoraren asmoa euskera ahalik eta alkartuenean idaztea zela. Halaz ere, ba-ditu Zuberoa'ko partikularismuak, baiñan gerta zitekean -etzaz (sortu-berri edo sortu zahar) aldi hartan bizirik egotea eta honela izanik, zentzu haundi batez, euskeraren batasunerako partikularismu kaltegarri bezala baztertu zuen.

Ondoren diozu: "Ba-dakusazu, beraz, -tzaz edo -etzaz atzizki horrek ba-duela osaba onik eta garbirik gure klasikoetan; ez duela kirastua deitza merezi".

Huntaz esan behar dizut berriz: eztela jokabide lehiala -tzaz sasi-atzizkia -etzaz atzizki jatorrarekin (edo jator antzekoarekin behintzat) otar batean sartuta hontzat eman nahi izatea. Perretxiku honak otar batera eta txarrak bestera. Izan ere, Jainkoak libra gaitzala, asmoz eta jakitez, honen artean edendunak sartzetik!

Beraz, -etzaz, orain artean bezala, Zuberotar euskalkian erabilteko geldi bedi soil-soilki, ezpaitu eskubiderik euskera alkartuan edo beste euskalkietan -ez atzizki nagusiagoari tokirik kentzeko, eta -tzaz (nahiz singular esangurarekin, nahiz plural esangurarekin, bietara erabiltzen baitute gaurko idazle askok) sasirako, ezpaita beste iflorako hon.

"Amasei seme Euskalerriko" izenburuarekin ere, lengo lepotik duzu burua, dakusadanez. Eta egia esan, benetan harritzen nau. Areago: txunditurik uzten nauzu. Zergaitik? Horratx: Izenburu horri eraso dioten etsai asko sortu zaizkit bazterretan, baiñan denak "gaurko euskaldunak", alegia, gure denbora joanetatik zearo etenda bizi diren

(1) Eztakit hutsegitez den ala ez, baiñan, nik daukadan "El Imposible Vendido"-ren edizifoak -arenzas eta -enzas dakar.

euskaldunak, gure aurretik euskerarik izan ezpa'litz bezala, atzokorik ezagutu eta aintzakotzat hartu nahi gabe, gaurkoarekin soil-soilki noiz-nahiko euskera juzgatzeo eskubidean daudela uste dutenak. Baifian zu etzitugu hauetakoa, gure literatur klasikoaren ezagutzaille sakona baizik eta honetxegatik ezin uler dezaket nola egin dizaioken min zure belarriari "Amasei seme Euskalerriko" tituluak.

Ni neu, ohartu nintzen, zuk salatu baiño lehen, ipiñi nituen adigarri guziak pertsona izenenak zirela, baifian momentuz, ez meukan besterik eskuartean eta aski iritzi nion nere erakuspidea egiteko; ziur nintzen, ordea, bestelakoak ere zenbait tokitan irakurririk nintzela eta geroztik, billatzen jardun gabe, banaka batzuek idoro ditut han-hemenka. Jakifia, adigarri hauetatik eztago palaka arkitzerik, lehenago esan nizun bezala, joskera legeari kontrakoa billatuz osatutako kontraste zoragarri horietakoak baitira. Baifian, ene ustez, hortara jarrita, haztarrika lanera alegia, elitzake beste munduko lana dozena bat edo dozena pare bat adigarri biltzea.

Hona hemen nik jasotakoak: Oihenarten "Atsotitzak", esaera zahar bilduma zoragarrian hauetxek arkitzen dira:

"Koseillu kaparpeko, ager daite azkeneko". Joskera normalean honela litzake: "Kaparpeko koseillua, ager daite azkenean". Gipuzkeraz: "Sasipeko sekretua, ager diteke azkenean", hots, sasi-barruan ezkutaturik dagoen ahopekua edo ixilpekua, noizpait ager ditekeala. (Bildumako 109'garren atsotitza).

Hona, orain, "Amasei Seme Euskalerriko"-rekin izugarria berdintzen dena, "seme" hitz berberaz baliatzen baita: **"Hi arraza handiko, ni seme iauregiko, egur hori nork drauku hautsiko?"** (231'gn. atsotitza).

Orain beste bat -a mugatzaillea erantxirik: **"Marteillu zillarrezkoak, hauts detzake ate burdinazkoak"**. (314'gn. atsotitza).

Eta bukatzeo, liburu baten izena, nik baiño lehenago beste norbaitek eder-etsi baitzuen eginkizun honarako. Ideki zazu, otoi, Villasanten "Historia de la Literatura Vasca", 112'garren horrialdean eta bertan irakur dezakezu 1734'garren urtean, Pabe'n, izen honekiko (nahiz ta egille izenik gabekoa) liburu bat argitaratu zela: **"Othoitze eta Kantika Espiritualak Zubero Herriko"**. Honek ere ene liburuarekin ezin dezake senidetetas haundiagorik eduki, nik "Euskalerriko" diodan tokian, honek "Zubero Herriko" baitio.

Beraz, ikusiak ikusirik, esaerok euskera jatorra baldin ba'dira, nere "Amasei seme Euskalerriko" ere euskera jatorra da eta arrazoi mardul honetxegatik, aurrerakoan nere liburu-tituluari eraso nahi

baldin ba'diozu, lehenago, gure arbaso zaharretatik datozkigun min-
tzaira-molde lilluragarri horiek gudukatu eta irauli beharko dituzu.

Hauxen da guztia, eta nere partez hauz hau amaitua geldi bedi
sekulako.

hutsegite zuzentzea

“Axmutil’i erantzun-agiria” tituludun iskribuan

(Jakin’en 20’gn. zenbakian, 1965’gn. urtean, 28’gn.
horrialdetik 33’garrenera)

29’gn. horr., azken errenka:

-taz, dakar; -etaz, zuzendu.

30’gn. horr., eskubi-aldean, goian:

**Ba-dirudi gure aldean Sabindarrek-alegia, Arana-Goiri-
ren euskal-eskolakoak eta hauen inguru-marian...**

Honela zuzendu: **Ba-dirudi gure aldean Sabindarrek
—alegia, Arana-Goiri’ren euskal eskolakoek— eta hauen
inguru-marian...**

30’gn. horr., eskubian, 17’gn. lerroan:

gaizki zuten?, dakar; gaizki jaso zuten, zuzendu.

30’gn. horr., eskubian, 25’gn. errenkan:

berriketarik, dakar; berrikeriarik, zuzendu.

30-31’gn. horr.: “besamotzak” dakar; “besamotza”, zuzendu.

31’gn. horr., ezkerrean, behe-aldean:

indartuenak, dakar; indartsuenak, zuzendu.

33’gn. horr., eskubian, 12’gn. lerroan:

hotan, dakar; hontan, zuzendu.

31’gn. horr., ezkerrean behe-aldean:

berritzaleek dakar; berrizaleek, zuzendu.